

A Kádár-korszak gazdaságpolitikája

Bevezető gondolatok

- Az 1956-os forradalom leverésével, szovjet katonai és politikai támogatással hatalomra jutott Kádár János több mint három évtizedes rendszere (1956-88/89) nem alkotott egységes időszakot, különböző szakaszait erősen befolyásolták a hazai és a nemzetközi politikai változások.
- A forradalmat követően az ún. "kemény diktatúrával" (megtorlás, erőszakszervezetek, nemzetközi kapcsolatok újraszervezése) kezdte meg hatalmának kiépítését. 1962-ben, a tévesítés befejezése és az amnesztia rendelet kiadása után kijelentették, hogy „lerakták a szocializmus alapjait”, politikai váltás következett be: puha diktatúra jellemezte ezután a korszakot. („Aki nincs ellenünk, az velünk van.”)
- Nem történt radikális gazdasági irányváltás sem, megmaradt a tervutasításos újraelosztó rendszer, a korábbi fő gazdasági célok lényegében nem változtak. A rendszer mégis másképp működött, mint a forradalom előtt. Kádár tanult a Rákosi-korszak hibáiból.

A tétel kifejtése

1. Életszínvonal

- A kádári paternalizmus javított az életkörülményeken. Gondoskodó, a társadalom jólétét, biztonságát lehetőség szerint növelő politikát folytatott, amely a mindennapokban is jól érzékelhető pozitív változásokat hozott. Mindez azonban az állami újraelosztó rendszerének volt köszönhető.
- Az életszínvonal emeléséhez hozzá tartozott, hogy a teljes foglalkoztatottság fenntartásával együtt folyamatosan nőttek a jövedelmek. Az élelmezés akkorát javult, hogy a külföldi megfigyelők egyenesen "gulyáskommunizmusról" beszéltek. Az ellátás javulását fejezi ki a friziderszocializmus, a közhangulatot pedig a legvidámabb barakk kifejezés.

2. Mezőgazdaság

- Kádár is a kollektivizálás híve volt, s bár a szövetkezeteket kényszerrel hozták létre, nem tértek vissza az ötvenes évek elejének durva módszereihez. A közvetlen tervutasítást azonban 1964-ben az MSZMP Központi Bizottságának megszüntette a terméseszkökenés és az ebből fakadó ellátási problémák miatt.
 - a parasztek háztáji gazdálkodást folytathattak. Az itt megtermelt árut szabadon értékesíthették, ami miatt a parasztek érdekelte vált a termelésben, és javult az élelmiszerellátás.
 - fokozatosan szélesedett a mezőgazdasági szövetkezetek szervezeti, gazdálkodási önállósága, a tervutasításos szerepét a gazdasági szabályozók vették át.
 - jelentősen megemelték a mezőgazdaságban felhasználható fejlesztési források összegét, és szervezeten is lehetővé tették az önálló szövetkezeti gépállomány kiépítését.
- Ezek a változások a hatvanas évek második felétől az agrárgazdaságot több mint egy évtizedre a magyar gazdaság sikerághatává tették, s csak a nyolcvanas évek elejétől váltak láthatóvá az alkalmazott eszközök, szervezeti formák korlátai.

3. Ipar

- Az 1968. évi gazdasági reform a gazdaság jobb működését elősegítő változás volt, de nem jelentette a szocialista rendszer megkérdőjelezését.
 - megszűnt a részletes központi előírások, a tervutasítások, tervlebontások rendszere, illetve ezek részeként eszköz- és anyagelosztás.
 - piaci jellegű eszközökkel működtették a gazdaságot 1974-ig, amikor a reformot a Szovjetunió leállította.

A kádári gazdaságpolitikai válsága

- A hetvenes években meghatározóvá vált az a tévhit, hogy a piacgazdaságokat átrendező nemzetközi cserearány-változás az olajárak 1973 utáni ugrásszerű emelkedésével hozzánk nem gyűrűzik be.
- 1977-re drámaivá vált az ország külkereskedelmi mérlegének hiánya és az eladósodás. Évről évre csökkenő összegű elosztható jövedelem állt rendelkezésre, gyakorlatilag tehát az elvonásokat kellett úgy elosztani, hogy az ne vezessen társadalmi robbanáshoz.
- Egyértelművé vált az is, hogy a Szovjetunió gazdasági erejét felemésztette az Egyesült Államokkal folytatott katonai versengés, ezért már nem képes a kisebb szocialista országokat olcsó nyersanyaggal ellátni.
- A 1960-1970-es években bevezetett nagyvonalú szociális intézkedések bevezetésekor nem számoltak a hosszú távú következményekkel. A társadalombiztosítási kiadások messze meghaladták a gazdaság egészének növekedését.
- Az olajválság következtében Magyarország egyre több hitelt vett fel, hiszen a dráguló olajt csak hitelekkel lehetett megvásárolni. Egy idő után már a hitelek törlesztése érdekében kellett újabb hiteleket felvenni (adósságszpirál). A pénzügyi összeomlást a '80-as évek elején még el lehetett kerülni azzal, hogy Magyarország belépett a Nemzetközi Valutaalapba és a Világbankba, de ez csak átmeneti javulást hozott.
- Az 1985-86-ra világosan látszott, hogy a gondok nem átmenetiek, alapvető változásokra van szükség. A gazdasági visszaesés, az életszínvonal csökkenése, az egyre nyilvánvalóbban elkerülhetetlen nyílt munkanélküliség, az erősödő infláció, a súlyos eladósodás, a költségvetési hiány vált meghatározóvá.

A tétel összegző lezárása

- A Kádár-korszakban több kísérlet is történt a gazdaság átalakítására, ám ez nemcsak a külgazdasági környezet Magyarország számára hátrányos változása, hanem a szocialista rendszer sajátos korlátai, a tervgazdaság miatt nem lehetett sikeres.
- A szocialista gazdasági rendszert egyszerre jellemezte a hiány és a pazarlás, a mesterséges árrendszer nem tükrözte a valódi költségeket és ráfordításokat. A rendelkezésre álló forrásokat – amint később az eladósodás révén bevont külföldi hitelek jelentékeny hányadát is – nem a piacképesség, a nyereségesség, az innovációra való képesség, hanem a politikai beágyazottság szerint osztották el, azaz ideológiailag alátámasztható okokból (pl. teljes foglalkoztatás) támogatták a veszteséges vállalatokat.